Zıt anlamlı sözcükler

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Birbirinin karşıtı olan sözcükler

Anlamları birbirinin karşıtı olan sözcüklere **zıt anlamlı sözcükler** denir. “Büyük” ile “küçük” karşıt özellikleri anlatır. Zıt anlamlı sözcükler, iki varlık veya durum arasındaki farkı belirtmemizi sağlar.

Karşıtını bulalım

“Çantam **dolu**.” cümlesindeki dolu sözcüğünün karşıtı **boş**tur. Karşıt sözcüğü bulmak için cümlede ne anlatıldığını düşün.
Bir işin yapılmaması, o işin zıddı değildir: **gelmek–gelmemek** olumlu ve olumsuz biçimlerdir. **Gelmek–gitmek** ise zıt anlamlıdır.

Beş açıklamalı örnek

uzun - kısa	Uzun kalemi kutuya, kısa kalemi masaya koydum.
temiz - kirli	Kirli gömleği çıkarıp temiz gömleği giydim.
genç - yaşlı	Parkta genç ve yaşlı insanlar yürüyordu.
gündüz - gece	Gündüz oynar, gece uyuruz.
aşağı - yukarı	Top önce yukarı çıktı, sonra aşağı düştü.

Birlikte inceleyelim

“Çocuklar **içeri** girdi.” cümlesindeki içeri sözcüğünün karşıtı **dışarı**dır. “Çocuklar dışarı çıktı.” diyebiliriz. “İçeri girmedi.” dersek yalnızca girmek işinin yapılmadığını söylemiş oluruz.

Kendini dene: “Sıcak, az, eski” sözcüklerinin zıtlarını yaz.
Cevap: Soğuk, çok, yeni.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Eş anlamlı sözcükler

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Aynı anlamı anlatan farklı sözcükler

Yazılışları ve okunuşları farklı, anlamları aynı olan sözcüklere **eş anlamlı sözcükler** denir. “Ad” ve “isim” aynı anlamı karşılar. Bu sözcükleri öğrenmek, okuduğumuzu anlamamızı ve kendimizi anlatmamızı kolaylaştırır.

Cümlede yerine koy

“**Adımı** deftere yazdım.” yerine “**İsmimi** deftere yazdım.” diyebiliriz. Anlam değişmez.
Eş anlamlıyı seçerken cümlenin anlamını kontrol ederiz. Birbiriyle ilgili her sözcük eş anlamlı değildir. **Kitap–defter** iki farklı eşyadır; eş anlamlı sayılmaz.

Beş açıklamalı örnek

hediye = armağan	Teyzem bana bir hediye / armağan getirdi.
misafir = konuk	Akşam eve misafir / konuk geldi.
siyah = kara	Siyah / kara bir kedi gördük.
kırmızı = al	Kırmızı / al bayrağımız dalgalanıyor.
yaşlı = ihtiyar	Yaşlı / ihtiyar adam bankta oturuyor.

Eş anlam mı, zıt anlam mı?

“Beyaz–ak” aynı rengi anlatır; eş anlamlıdır.
“Beyaz–siyah” karşıt renkleri anlatır; zıt anlamlıdır.
Eş anlamlı bir çiftin iki sözcüğü farklı yazılır ama aynı kavramı karşılar. Zıt anlamlılar ise karşıtlık bildirir.

Kendini dene: “Mektep” yerine hangi sözcüğü kullanabiliriz?
Cevap: Okul. “Mektebe gidiyorum.” yerine “Okula gidiyorum.” diyebiliriz.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Eş sesli sözcükler

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Yazılışı aynı, anlamları farklı

Yazılışları ve okunuşları aynı olduğu hâlde farklı anlamlar taşıyan sözcüklere **eş sesli (sesteş) sözcükler** denir. “Düş” bir rüya da olabilir, “düşmek” işini anlatan bir söz de olabilir. Doğru anlamı cümleden buluruz.

Cümlenin tamamını oku

“Gece güzel bir **düş** gördüm.” → Rüya.
“Dikkat et, yere **düş**me!” → Düşmek işi.
Ses benzerliği tek başına yetmez; farklı anlamlar olmalıdır. “Bir dal koptu.” ve “Kuru dal buldum.” cümlelerinde dal aynı anlamdadır; iki farklı anlam gösterilmemiştir.

Beş açıklamalı örnek

bin	Bin lira birikti. / Bisiklete bin.
ben	Ben okula gittim. / Yanağında bir ben var.
sağ	Sağ elini kaldır. / Kuş hâlâ sağ.
dolu	Şişe dolu. / Bahçeye dolu yağdı.
sal	Derede bir sal var. / Kuşu doğaya sal.

Bir sözcükle iki cümle

“El” sözcüğünü inceleyelim:
“**Elimi** sabunla yıkadım.” → Vücudumuzdaki organ.
“**El** sözüne hemen inanma.” → Yabancı, tanımadığımız kişi.
Yazılış aynı kalır; cümleler farklı anlamları ortaya çıkarır.

Kendini dene: “Bağda üzüm topladık.” cümlesindeki bağ ne demektir?
Cevap: Üzüm yetiştirilen yer. “Ayakkabının bağı” sözündeki bağ farklı bir anlam taşır.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Gerçek ve mecaz anlam

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Söylenen ne anlatıyor?

Bir sözcüğün temel anlamına **gerçek anlam** denir. Sözcük bu anlamından uzaklaşıp başka bir durumu anlatırsa **mecaz anlam** kazanır. “Yol” yürüdüğümüz yeri de bir sorunu çözme biçimini de anlatabilir.

Gerçek mi, başka bir anlam mı?

“Okula giden **yol** uzundu.” → Üzerinde yürüdüğümüz yer; gerçek anlam.
“Oyuncağı onarmanın bir **yolunu** buldum.” → Bir çözüm, yöntem; mecaz anlam.
Karar verirken “Bu sözcükle burada ne söylenmek isteniyor?” diye sor.

Beş açıklamalı örnek

açılmak	Kapı açıldı. → Gerçek. Konuşunca içim açıldı. → Mecaz; rahatladım.
uçmak	Kuş uçtu. → Gerçek. Sevinçten uçtum. → Mecaz; çok sevindim.
yumuşak	Yumuşak yastık → Gerçek. Yumuşak söz → Mecaz; nazik söz.
derin	Derin göl → Gerçek. Derin düşünce → Mecaz; üzerinde çok düşünülmüş.
taş	Yerden taş aldım. → Gerçek. Taş kalpli biri. → Mecaz; duygusuz.

Aynı sözcük değişebilir

“Bu havlunun yüzeyi **yumuşak**.” cümlesinde dokunduğumuz bir özellik anlatılır.
“Bana **yumuşak** konuştu.” cümlesinde ise sesin ve sözlerin nazik oluşu anlatılır. Yumuşak sözcüğünü her cümlede aynı biçimde değerlendirmeyiz.

Kendini dene: “Sonunda aramızdaki buzlar eridi.” gerçek mi, mecaz mı?
Cevap: Mecaz. Gerçek buz değil, kişiler arasındaki soğukluğun ve kırgınlığın bitmesi anlatılır.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Somut ve soyut anlam

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Duyularımız bize yardım eder

Gördüğümüz, işittiğimiz, kokladığımız, tattığımız veya dokunduğumuz varlıkları karşılayan sözcükler **somut** anlamlıdır. Duygu ve düşünce gibi duyularla doğrudan algılanamayan kavramları karşılayanlar **soyut** anlamlıdır.

En az bir duyu yeterlidir

Çiçeği görür ve koklarız. **Davul sesini** işitiriz. Bunlar somuttur. Somut olması için bir şeyi hem görmemiz hem tutmamız gerekmez.
Saygı ve **neşe** ise soyuttur. Saygılı bir davranışı görebiliriz; saygının kendisi bir eşya değildir.

Beş açıklamalı örnek

portakal → somut	Rengini görür, kokusunu ve tadını algılarız.
zil → somut	Zili görür, sesini işitiriz.
kum → somut	Görür ve dokunuruz.
korku → soyut	Bir duygudur; elle tutulmaz.
merak → soyut	Bir şeyi öğrenme isteğidir.

Görünmeyen her şey soyut olmaz

“Islık sesi” görünmez ama işitilir; somuttur.
“Mutluluk” bir duygudur; soyuttur.
“Somut mu?” sorusunda duyularını düşün. “Gerçek mi, mecaz mı?” sorusu ise başka bir ayrımdır: “Mutluluk duydum.” sözünde mutluluk soyuttur ve kendi gerçek anlamında kullanılmıştır.

Kendini dene: “Silgi, özlem, televizyon, umut” sözcüklerini ayır.
Cevap: Somut: silgi, televizyon. Soyut: özlem, umut.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Terim anlamlı sözcükler

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Derslerin ve alanların özel sözcükleri

Bir ders, sanat, spor veya meslek alanındaki özel kavramları karşılayan sözcüklere **terim** denir. Terimler, o alanda ne anlatıldığını daha açık söylememizi sağlar. Örneğin “çarpma” matematikte bir işlemin adıdır.

Hangi alanda kullanılmış?

“İki sayıyı **çarpma** işlemiyle bulduk.” → Matematik.
“Şarkıya **nota** yazarak çalıştık.” → Müzik.
Terimi bulunca ait olduğu alanı söyle. Bir sözcüğün bir ders sırasında söylenmesi tek başına yeterli değildir; o alana özel bir anlam taşımalıdır.

Beş açıklamalı örnek

toplama / matematik	Toplama işleminde sonucu bulduk.
kare / matematik	Karenin dört kenarı vardır.
virgül / Türkçe	Listede sözcüklerin arasına virgül koydum.
gol / futbol	Takımımız iki gol attı.
pota / basketbol	Top potaya girdi.

Günlük anlamdan ayıralım

“Sıranın üstüne bir **nokta** çizdim.” sözünde küçük bir izden söz edilebilir.
“Cümlenin sonuna **nokta** koydum.” sözünde ise noktalama işaretinin adı kullanılmıştır; **Türkçe alanında terimdir**. Cümlede neyi karşıladığına dikkat et.

Kendini dene: “Şiirin ilk dizesini okudum.” cümlesinde terim hangisidir?
Cevap: Dize. Şiirin bir satırının adıdır.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Deyimler

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Durumları etkili anlatırız

Bir durumu kısa ve etkili anlatan, kalıplaşmış söz gruplarına **deyim** denir. Deyimler çoğu zaman sözcüklerin tek tek anlamından farklı bir anlam taşır. “Karnı zil çalmak”, karnımızda gerçek bir zil olduğunu anlatmaz.

Bütün sözü birlikte düşün

“Karnım zil çalıyor.” → **Çok acıktım.**
Deyimi anlamak için bütün sözü ve anlatılan olayı düşün. Deyimin sözcükleri gelişigüzel değiştirilmez: “Karnı davul çalmak” diyemeyiz. Cümleye göre ekleri değişebilir: “Karnım zil **çalıyordu**.”

Beş açıklamalı örnek

kulak vermek	Dikkatle dinlemek. Öğretmenimin sözüne kulak verdim.
canı sıkılmak	Sıkıntı duymak. Evde yalnız kalınca canım sıkıldı.
yola koyulmak	Yolculuğa başlamak. Sabah erkenden yola koyulduk.
aklına gelmek	Hatırlamak. Sonunda arkadaşımın adı aklıma geldi.
ağzını açmamak	Hiç konuşmamak. Yol boyunca ağzını açmadı.

Gerçek bir hareket mi, deyim mi?

“**Ağzını açtı**, dişini gösterdi.” cümlesinde gerçek bir hareket anlatılır.
“Toplantıda hiç **ağzını açmadı**.” cümlesinde ise konuşmamak anlatılır; deyim olarak kullanılmıştır. Aynı sözü yorumlarken cümlenin tamamını oku.

Kendini dene: “Çantasını gözü gibi sakınıyor.” cümlesi ne anlatır?
Cevap: Çantasını çok özenle koruduğunu anlatır.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Atasözleri

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Büyüklerimizin deneyimlerinden öğreniriz

Uzun yılların gözlem ve deneyimlerini anlatan, halk arasında yayılmış kalıplaşmış sözlere **atasözü** denir. Atasözleri öğüt verebilir veya genel bir doğruyu anlatabilir. İlk söyleyeni çoğunlukla bilinmez.

Söz bize hangi dersi veriyor?

“Birlikten kuvvet doğar.” → Birlikte çalışınca daha güçlü oluruz.
Atasözünün anlamını bulmak için “Bize ne öğretiyor?” diye düşün. Sözcükleri her zaman tek tek gerçek anlamlarıyla yorumlama. Atasözleri tam bir yargı bildirir.

Beş açıklamalı örnek

İyilik eden iyilik bulur.	İyi davranışlar iyilikle karşılık bulur.
Ev alma, komşu al.	İyi komşuların olması önemlidir.
Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.	Yalanın doğru olmadığı kısa zamanda anlaşılır.
Acele işe şeytan karışır.	Aceleyle yapılan işte hata olabilir.
Damlaya damlaya göl olur.	Küçük birikimler zamanla büyür.

Deyim ve atasözünün farkı

“Canı sıkılmak” bir durumu anlatır; **deyimdir**.
“İyilik eden iyilik bulur.” genel bir düşünceyi, dersi anlatır; **atasözüdür**.
İkisi de dilimizin kalıplaşmış sözleridir. Sadece uzunluğuna bakarak karar vermeyiz; ne anlattığına bakarız.

Kendini dene: Bir çocuk her hafta biraz para biriktirip kitap alıyor. Hangi atasözü uygundur?
Cevap: Damlaya damlaya göl olur. Küçük birikimler birleşince ihtiyacımızı karşılayabilir.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026